

Kredo

Azərbaycan milli kitabxanası

Müstəqil ictimaiyyəti, publisistik qəzet №55-56 (1233-1234) 25 sentyabr 2024-cü il Qiyməti 1 manat

Qəzet 1999cu ilin oktyabrından çıxır

RAFİQ MUSA - 70

ŞAIRİN PAYIZ NƏĞMƏLƏRİ

Zahid Xəlil bir dəfə dedi ki, ruhuna, varlığına doğma sənətkarlar haqqında yazmaq çətindir. Bunun ən yaxşı ifadəçisi Qəşəm İsbəyliydir: "Sözünü, sənətin sevdiyim haqqında yazmaqdan qorxuram". İndi bu cümlələri yaddaşıma əsaslanıb yazıram. Bəlkə də ifadə dəyişikliyi var, müəyyən improvizasiya var. Amma mahiyyət olduğu kimi qalır.

Rafiq Musa adında bir şair ömrünü yaşayan, sözünün gücü ilə, sənətin təqdir məqamında görünən bir sənətkar var. Əlbəttə, yaradıcılığının təsdiqi olan çoxlu kitabları da çap olunub. Amma qədərincə görünməyib. Mən deyə bilmərəm; bu görünməyinin günahı şairin özündədir, yoxsa onun şeirlərini ayrı-ayrı məqamlarda əsl söz-sənət adamları dinləyərək təqdir edicilik imkanlarından sükutla keçməklərindədir.

Açıq, bu qeydləri mən bir esse üslubunda yazmaq istəyirdim. Yəni, kövrək, Rafiq Musa yaradıcılığına uyğun bir tərzdə düşüncələrimi sözə gətirmək istəyirdim. Amma özümdən asılı olmayaraq söz belə gəldi. Əslində mən Rafiq Musa adlı şairi bir payız ovaqatında göstərmək niyyətində idim. Necə deyəsən ki, şairin düşüncələrinə uyğun söz gətirərsən?

Çayın harayından qıfil asılır,
Ağarı vüqardan dağların başı.
Bir yarpaq qocalır, qoca ağaclar,
Budağın bir yarpaq gəncleşir yaşı.

Qarışır qarışıq xəyalım kimi,
Köçəri durnalar hay-haray edir.
Durna qatları - həsrət karvanı,
Sanki vüsəldən ayrılıb gedir.

Buradakı obrazları özünü şair adlandıran, bir az da ifrata varsaq, misra-misra bezdirici söz sırası düşüncələrini hansı yarıda bilər? Kimlər bu düşüncələrin alt qatlarına enmək gücündə olar?

Köçəri durnaların qarışıq xəyal sarayı hay-harayı nənə demək istədiyini kim daha dəqiq başa düşər? Allah, necə qəribədir bir yarpağın timsalında qoca acaqların daha da qocalmağı? Həqiqətən, axı növbəti mövsümdə saralan yarpaq ağacın bir illik ömrünün qocalmağı deməkdir. Hələ dağların vüqardan, əyilməzlikdən dərini öz içində çəkməyindən ağaran başından danışıram. Hələ durna qatarlarının vüsəldən ayrılıb gətməyini demirəm. Bu obrazların hamısı insanın ruhuna, varlığına hansı duyğuları bəxş edir - bu barədə heç geniş də danışıram.

Rafiq Musa dövrün, zamanın sözün həqiqi mənasında laqeydlik görünməzliyinə düşər olan sənətkardır. Təkcə onun payız düşüncələrini ayrıca kitab halında çap etdirmək mümkün olsaydı, Puşkin ona təzim edərdi. Ən başlıcası, Bellinskinin özü yazardı ki, oğur Rafiq Musa yaradıcılığında payız olmasaydı, Azərbaycanın ədəbi mühitindəki fəsilin biri bulud altında qalardı.

Ancaq dövrümüzdə, zamanımıza onu deyirəm ki, həqiqətlər asanlıqla axıracan bulud altında qala bilməz. Çünki parlaq günəş öz hərəreti və daha doğrusu, kəskin istisi ilə elə bir məqam çatır ki, buludları yarıb keçir. Lap elə leysan yağış da yağsa, bunun özü də həqiqətlərin üzə çıxmasına kömək edir.

Rafiqin son çap olunmuş kitabını səhifələyirəm. Açıq, hər şeiri, hər sətiri serrat nəzəri ilə dəyərləndirmək imkanım da yoxdur. Ancaq elə məqamlar var ki, onun üstündən keçə bilmirəm.

Necə olur ki, gözümüzün qabağında əsl sənətkar yetişir, böyüyür, sözün-sənətin ali məqamına çatmaq

zirvəsinə qalxır və biz onu görə bilmirik.

Rafiqin "Payız, məni uralama" şeiri var. Əvvəla, şeirin adındakı "uralama" sözünün təkcə özünü poetik məqama gətirmək dilə xidmətdir. Mənavi varlığa xidmətdir. Üstəlik, bunu uğurla gətirə biləsən. Bu artıq müəllif hünəridir. Daha dəqiq desək, ilahidən gəlmə söz-sənət qüdrətinə sahiblikdir: "Söz qazancım, söz işimdir. Söz oynatmaq köz işimdir. Qələm işi öz işimdir, məni işdən aralama, Payız, məni uralama". Bəli, şair doğru deyir. Sözlə oynamaq əslində közlə oynamaq kimi bir şeydir. Və burada sənətkarlığın missiyası da şairin dilinə gəlir. Qələm işi mənavi borc kimi yada salır. Yaxşı bilir ki, bütün bu işlərin hamısını icra etmək üçün vaxt lazımdır, zaman lazımdır. Amma payız başının üstünü kəsdirib. Və sənətkara, söz sahibinə tələp edir ki, aha, sən nəzərə al ki, vaxtın qurtarır, vaxtın bitir. Şair də ona sanki yalvarır ki, ay payız, sən məni işimdən aralama. Yəni, sənətimdən aralama. Başqa sözlə, bu o deməkdir ki, mən hələ yazmaqdan, yaratmaqdan doymamışam.

Obrazlar o qədər orijinal, dəyərlidir ki, şeirin davamını həyəcənsiz oxumaq mümkün deyil. Şair nə gözəl deyir ki, ay payız, sənə ehtiyac yoxdur, məni bulud ağlayıb. Yəni, dərdim o qədər böyükdür ki, kimliyimin ağrısını, acısını çəkənlər artıq məni ağlayıblar. Yaxşı deyir ki, təkcə bulud ağlamayıb, hələ üstəlik şimşək də ağlayıb: "Şimşək çaxıb, ağlayıbdı, Sel yolumu bağlayıbdı, Bulud Məni ağlayıbdı, Sən də məni qaralama, Payız, məni uralama". Bu "uralama" sözü məni daha dərin düşüncələrə çəkdi. Hər şeydən əvvəl ki, söz-sənət haqqında o qədər bəlağətli düşüncələr olub ki, mən nə yazsam, kölgəli olar, üzə çıxmaz. Amma rafiq Musanın payız düşüncələrini oxuduqca ruhumda, varlığında elə hay-haray popur ki, bunun qarşısını ala bilmirəm.

Sən demə, şair təkcə payızdan şikayətçi deyil. Həm də həyatından, taleyindən müəyyən epizodları, müəyyən məramları da poetik düşüncənin mahiyyətində sözə gətirir. Rafiq Musanın "Payız, məni uralama" şeirini oxuduqca poeziyanın və şairliyin nə

demək olduğunu adam bir az da yaxından dərk edir. Çünki şair öz sözündə, sənətində məxsusi olaraq həyatda gördüklərini də yazıya gətirir. Axı həyatda birləşmədən quruya yaş qatanlar var. Bir səssiz, kimsəyə ziyan dəyməyən kimsənin arxasınca daş atırlar var. Beləliklə, biz bir payızın obrazında həyatın bütün təzadlarını görmək imkanı qazanırıq.

Quruma yaş qatan kəslər,
Dalıma daş atan kəslər,
Öz içində batan kəslər,
Seviniblər hər yarama,
Payız, məni uralama!

Eyliklərim gedib hədə,
Bu da betər, o da betər.
Acılarım daha yetər,
Göylər, mahləm ol yarama,
Payız, məni uralama!

Nədən yazdım, etmədim kar,
Kimdən yazdım, etmədi ar,
Nə yazmışdım apardılar,
Mənə qaldı "qaralama",
Payız, məni uralama.

İndi oğul deyirəm, özünü şair adlandıranlar nə yazdıqlarını aparıldığı haqda düşüncələrini Rafiq Musa kimi ifadə etmək gücündə olsun. Və qaralama sözünün uralama ilə böyük sənətkarlıqla bağlanmaq məntiqini təmin edə bilsin. Açıq, Rafiq Musa dilimizə elə ifadələr, sözlər gətirir ki, buna görə biz ona sadəcə minnətdar olmalıyıq. Amma söz, sənət baxımından onun ifadə imkanlarına görə bizə bəxş etdiyi əvəzsiz estetik zövqə görə heyranli təəssüratımızı da əsirgəmək haqqımız yoxdur.

Bu gün çoxları "mən Yazıçılar Birliyinin üzvüyəm" deyir. Dəhşətə gəldim. Rafiq Musa kimi bir şair Yazıçılar Birliyinin üzvü deyil. Özü də nə desə yaxşıdır: "Yazıçılar Birliyinin nə günahı var? Mən heç müraciət də etməmişəm".

Mənim əlimin altında Rafiq Musanın yenidən nəşr olmuş iki kitabı var. "Təmsillər", "Ömrüm, məni bağışla".

"Təmsillər" həyata ironik münasibətin poetik təzahürüdür.

"Ömrüm məni bağışla"da isə şairin bəlkə də həvaya sovurduğu dədə-baba dili ilə desək külləndiyi zamanlara təəssüfün ifadəsidir. Amma Rafiq Musanın əldə olan yaradıcılığı sözün, təfəkkürün əzablarından keçərək zəhmətin özündən göyərən güllənmələrin təzahürü olduğu kimsənin şübhəsinə yer qalmır. Bunun üçün Rafiq Musanın kitablarını oxumaq, elə bir şeiri oxumaq bəs edər.

Məni istəyən, istəməyən dostlar. İnciməyin. Niyə biz bəzən böyük sənətin lap yanında olduğunu, gözümüzün önündə olduğunu görə bilmirik?

Rafiq Musa deməş, yazdığımızı külək aparsa da, axı qaralamalar qalır.

Deyərsən, doğru deyiblər. Əlyazmalar yanmır. Səhifə hansısa kağız kibrit çəkiş yandırmaqdan gətirir. Rafiq Musa poeziyasının ədəbiyyatımıza şərafət gətirən səhifələrindən olduğu başımla cavabdehəm.

(Davamı olacaq)

Əli Rza XƏLƏFLİ
24.09.2024